

**PRZYGOTOWANIE DYDAKTYCZNE KADRY
DO KSZTAŁCENIA W WARUNKACH
SYMULOWANYCH,
KURS WSTĘPNY, DYDAKTYCZNO-METODYCZNY**

5. Zasady nauczania

Projekt pn.
*„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego
w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15*

Pojęcie zasada kształcenia w dydaktyce nie było i nie jest jednolicie rozumiane

Zasady kształcenia, tradycyjnie zwane zasadami nauczania to według **W. Okonia** najbardziej kontrowersyjna dziedzina dydaktyki, odnosząca się zarówno do działalności nauczyciela jak i uczniów. Autor uważał, że zasady dydaktyczne, zasady nauczania, zasady kształcenia to ogólne normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie umożliwi realizację celów kształcenia.

Sośnicki K. traktuje zasady kształcenia jako wytyczne, których nauczyciel powinien przestrzegać w działalności dydaktycznej, jednocześnie uważał, że mogą być stosowane różne zasady nauczania i mogą odnosić się do różnych komponentów procesów kształcenia bądź do celów, treści kształcenia i środków dydaktycznych.

Według **Kruszewskiego Cz.** zasady nauczania to „ogólne normy postępowania nauczyciela w czasie przygotowania i prowadzenia lekcji, umożliwiające uwzględnienie jednocześnie informacji z wielu źródeł i utrzymanie kierunku czynności uczenia się uczniów.”

Z kolei według **B. Nawroczyńskiego** to „normy wytyczające nauczycielowi metodę pracy dydaktycznej”, zaś **Kupisiewicz Cz.** zasady nauczania określa jako normy postępowania dydaktycznego, które pozwalają nauczycielowi zapoznawać uczniów z podstawowymi zagadnieniami, równocześnie rozwijać ich zainteresowania, zdolności poznawcze oraz wdrażać do samokształcenia.

Dla **J. Pólturzyckiego** to prawidłowości teoretyczno – praktyczne, które regulują działalność nauczycieli i uczniów.

Projekt pn.

„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

Reasumując zasady kształcenia (nauczania, uczenia się) to normy dydaktyczne, zawarte w szczegółowych efektach w formie mierzalnych zadań dydaktycznych, wskazujących proces kształcenia w celu osiągnięcia zamierzonych celów.

Skuteczna realizacja kształcenia jest możliwa dzięki przestrzeganiu następujących zasad:

1. Zasada pogładowości.
2. Zasada systemowości.
3. Zasada wiązania teorii z praktyką.
4. Zasada indywidualizacji i zespołowości.
5. Zasada przystępności (stopniowania trudności).
6. Zasada samodzielności.
7. Zasada operatywności wiedzy.
8. Zasada świadomej aktywności.
9. Zasada trwałości wiedzy, umiejętności i nawyków.
10. Zasada wdrażania do kształcenia ustawicznego.
11. Zasada efektywności.

1. Zasada pogładowości:

Zasada ta opiera się na wielozmysłowym kontakcie ucznia z poznawaną rzeczywistością, gdyż poprzez wrażenia wzrokowe, węchowe, smakowe i dotykowe powstają w świadomości uczniów obrazy zjawisk. Proces kształcenia jest skuteczniejszy, gdy myślenie i działanie są uzupełniane są udziałem zmysłów. Zdobywanie wiedzy o rzeczywistości następuje poprzez poznanie bezpośrednie (rzeczy, zjawisk, procesów) i pośrednie (środki dydaktyczne: obrazy, modele, wykresy, tabele).

W procesie dydaktycznym najczęściej stosuje się pogładowość ilustratywną. W podającym toku nauczania poprzez kojarzenie rzeczy i słów, polega na pokazywaniu uczniom przedmiotów, modeli. Wiąże się to jednak z mniejszą lub większą biernością uczniów. Większą wartość dydaktyczną ma pogładowość operatywna czynna w której uczniowie wykonują, gromadzą rzeczy, modele, eksperymenty oraz prowadzą obserwacje.

Projekt pn.

„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

Podstawowym sposobem realizacji zasady pogłębowości jest obserwacja i powinna ona spełniać następujące warunki:

> przebiegać według określonego planu, czyli uczniowie muszą znać cele, zadania oraz plan prowadzenia obserwacji,

> musi być udokumentowana, wnikliwa, wyczerpująca i zmierzająca do odkrycia związków i zależności między zjawiskami

2. Zasada systemowości:

Zasada ta stanowi swoiste rozwinięcie zasady systematyczności, która powinna cechować każde planowe działanie, zwłaszcza procesu kształcenia. Podkreśla ona konieczność realizacji procesu nauczania – uczenia się w ściśle logicznym porządku i odnosi się do pracy nauczyciela i uczniów. Nauczyciel musi konsekwentnie kierować pracą uczniów w celu opanowania przez nich systemu wiedzy i umiejętności. Uczeń zaś w procesie uczenia się powinien systematycznie przyswajać wiedzę i umiejętności oraz je utrzymywać.

W realizacji zasady systematyczności należy pamiętać o następujących regułach:

- treści kształcenia należy realizować we właściwej kolejności, zgodnie z logiką przedmiotu;
- stale nawiązywać do materiału opanowanego, wiązać jego poszczególne partie w całość;
- podkreślać zagadnienia główne i istotne;
- należy dążyć do usystematyzowania materiału nauczania przez respektowanie związków rzeczowych i logicznych oraz odpowiednią ich hierarchizację;
- należy umożliwić uczniom poznanie struktury omawianego zagadnienia poprzez podzielenie materiału na sensowne fragmenty i kolejnego ich opanowywania w ciągłym nawiązaniu do całości;

Projekt pn.

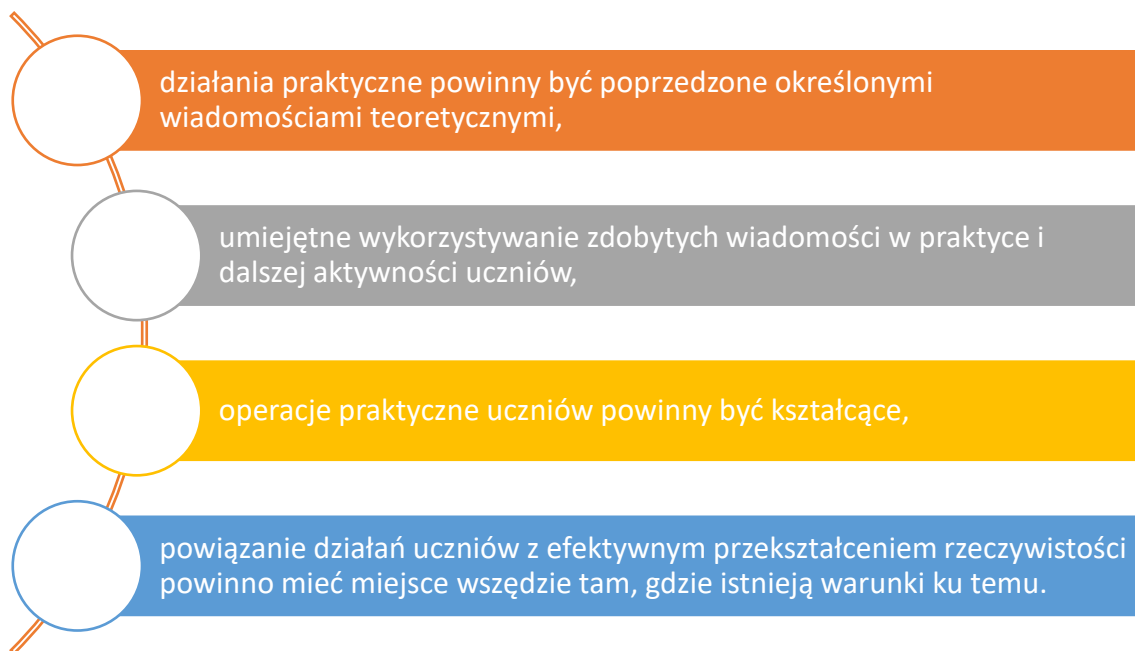
„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

- przejść do nowego materiału po gruntownym przyswojeniu poprzedniego materiału;
- na każdym etapie przyswajania wiadomości należy systematyzować i uogólniać, głównie zaś przy końcu tematu i na końcu działu programu nauczania;
- należy wdrażać uczniów do pracy samodzielnej oraz stwarzać im możliwości wykonywania zadań wymagających dłuższego i systematycznego wysiłku.

3. Zasada łączenia teorii z praktyką:

Wiązanie teorii z praktyką wyrabia u uczniów przekonanie o użyteczności wiedzy, jednocześnie wywołując pozytywne motywacje uczącego się, które wpływają na jego aktywność. Odwołanie się do praktyki czyni wiedzę teoretyczną zrozumiałszą, potrzebniejszą oraz trwalszą. Wdrażanie uczniów do samodzielnego działania wymusza na nauczycielu takie kształcenie, które jest w ciągłym powiązaniu z otaczającą rzeczywistością.

Wiązanie teorii z praktyką to prawo procesu poznawczego i wymaga określonych zasad:

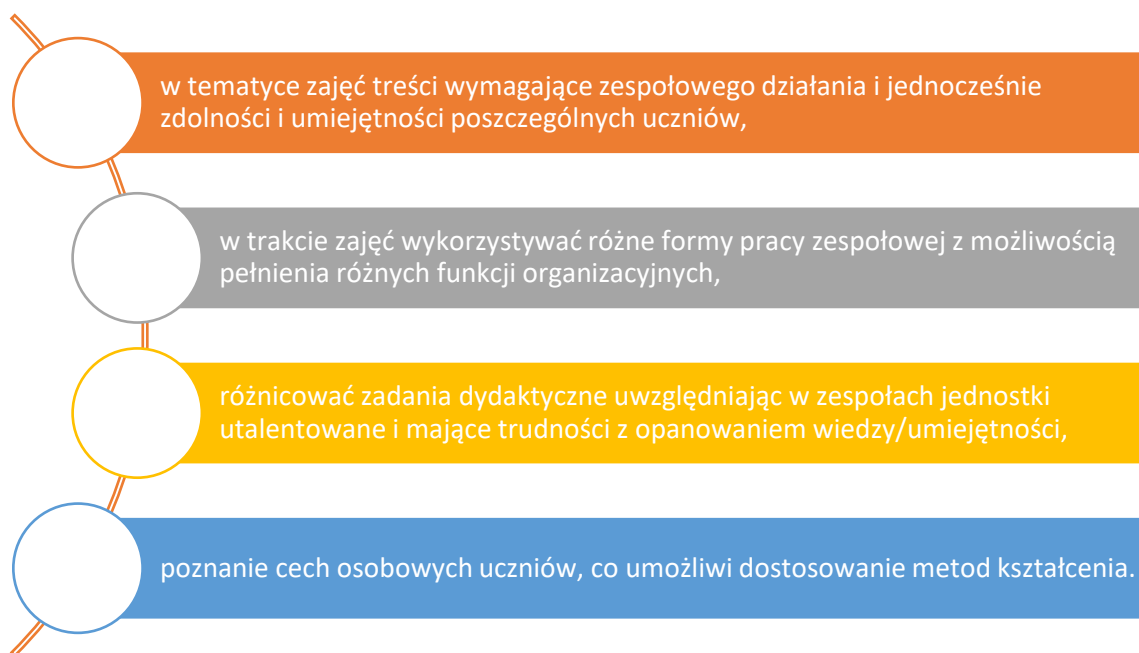

Brak przestrzegania w nauczaniu – uczeniu się zasady wiązania teorii z praktyką sprawia, że uczniowie nie potrafią wykorzystać zdobytych wiadomości w praktyce.

4. Zasada indywidualizacji i zespołowości:

Zasada ta sprowadza się do takiego organizowania procesu nauczania – uczenia się, w którym z jednej strony uwzględnione są indywidualne możliwości każdego ucznia, z drugiej zaś współpraca i współdziałanie wszystkich uczniów. Konieczność zachowania indywidualnego podejścia do ucznia w warunkach pracy zespołowej jest podstawą w tej zasadzie. Indywidualne możliwości mogą obejmować właściwości psychiczne (wyobraźnia, spostrzegawczość, myślenie, pamięć), możliwości intelektualne, fizyczne i emocjonalne warunkujące motywację, postawę, stopień aktywności. Dobra znajomość uczniów pozwala nauczycielowi określić poziom ich rozwoju i możliwości psychofizyczne i dostosować treści i wymagania pod względem zakresu i jakości. Nauczyciel powinien pracować z całą klasą i indywidualnie z uczniami.

Zasada ta nakazuje:

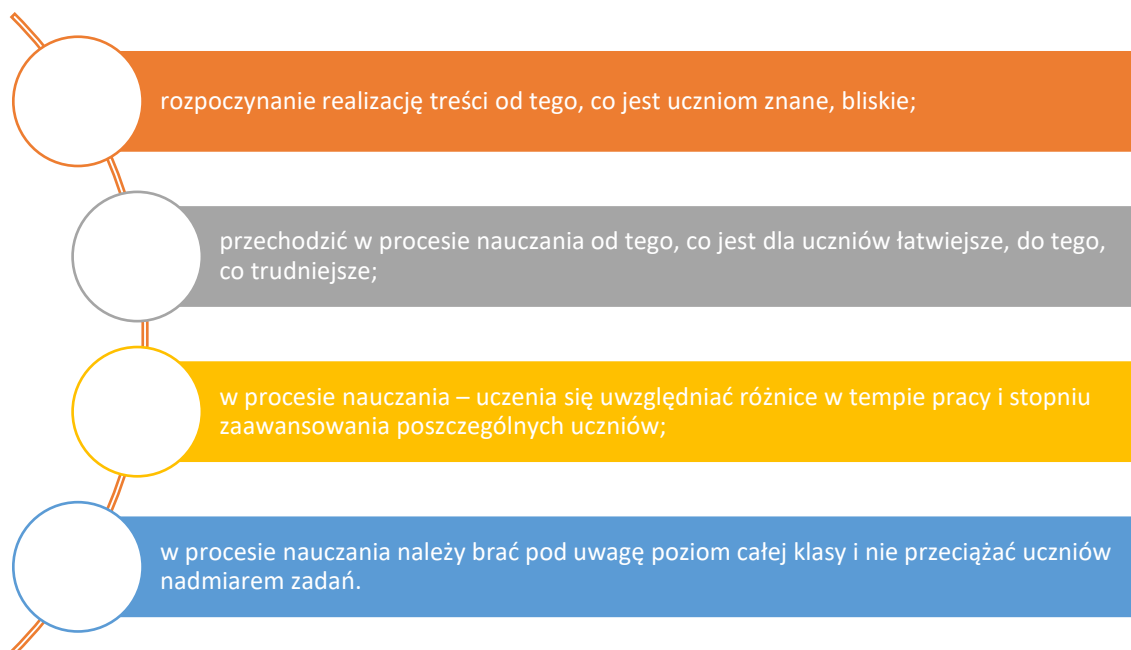
5. Zasada przystępności:

Zasada ta zwana jest także zasadą stopniowania trudności, oznacza konieczność dostosowania materiału nauczania, metod kształcenia i środków dydaktycznych do poziomu rozwoju i możliwości psychofizycznych uczniów. Prowadzenie pracy dydaktycznej determinuje znajomość uczniów, którym chcemy przekazać wiadomości i umiejętności.

Projekt pn.

„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

Do najważniejszych reguł odnoszących się do zasady przystępności należy zaliczyć:

6. Zasada samodzielności:

Zasada ta nakazuje rozwój u uczniów samodzielnego myślenia i działania. Samodzielne myślenie rozwijane jest głównie poprzez udział w sytuacjach wymagających formułowania i rozwiązywania problemów. Samodzielność w działaniu charakteryzuje się umiejętnością planowania, wykonywania oraz sprawdzania podjętej pracy. Samodzielność myślenia i samodzielność działania w procesie dydaktycznym wzajemnie się przeplatają. Ważnym zadaniem szkoły jest stopniowe wdrażanie uczniów do samodzielnego działania i myślenia poprzez tworzenie warunków do ujawniania, rozwijania samodzielności w trakcie planowania działalności, podczas wykonywania, kontrolowania i oceny jej efektów. Nauczyciel u uczniów kształtuje samodzielne myślenie, uczy ich samodzielnego rozwiązywania problemów.

7. Zasada operatywności wiedzy:

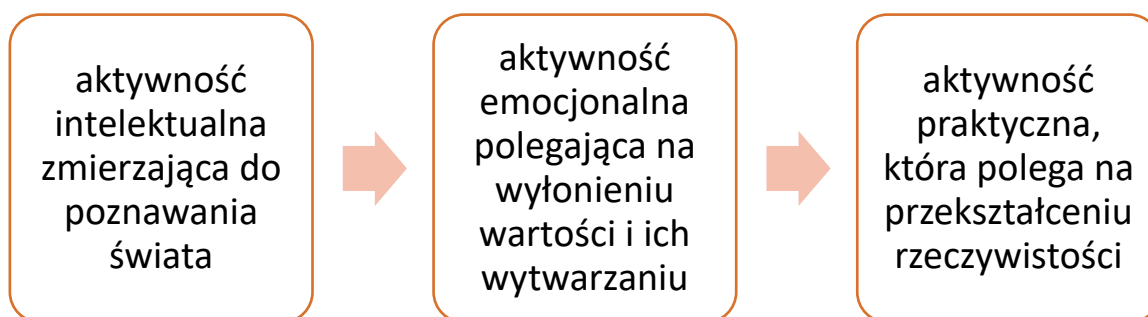
Istotą tej zasady jest, aby przyswojoną wiedzę uczniowie umiejętnie wykorzystywali zarówno w czasie nauki, jak i w różnych sytuacjach życia codziennego oraz w pracy zawodowej. Zdobyta

wiedza powinna być służyć do nabycia określonych umiejętności i nawyków oraz kształtowania zachowań i postaw społecznie pożądanych.

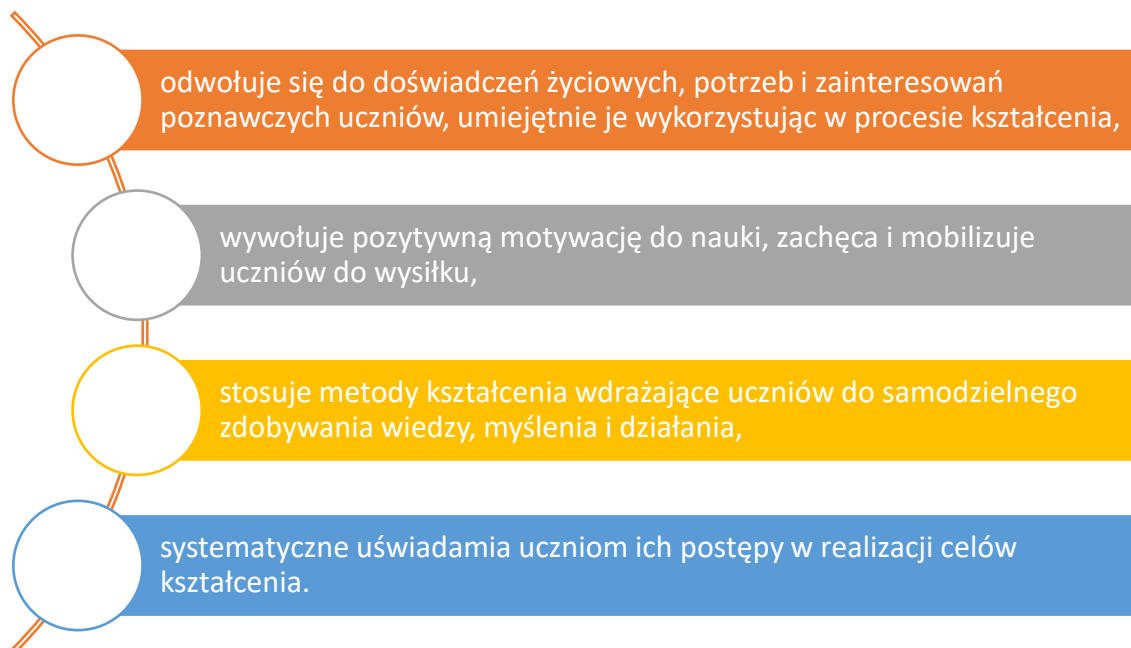
8. Zasada świadomej aktywności:

Zasada ta należy do najważniejszych norm dydaktycznych postępowania nauczyciela i uczniów. Aktywność jest niezbędnym warunkiem do podjęcia nauki, a uświadomienie uczniom celu i zadania ich działania jest niezbędne do osiągnięcia pozytywnych wyników uczenia się. W procesie kształcenia uczeń powinien poznawać świat i siebie, wartościować oraz nabywać umiejętności praktyczne.

W procesie kształcenia występują trzy rodzaje aktywności:

Świadomy i aktywny udział uczących się można osiągnąć, gdy nauczyciel:

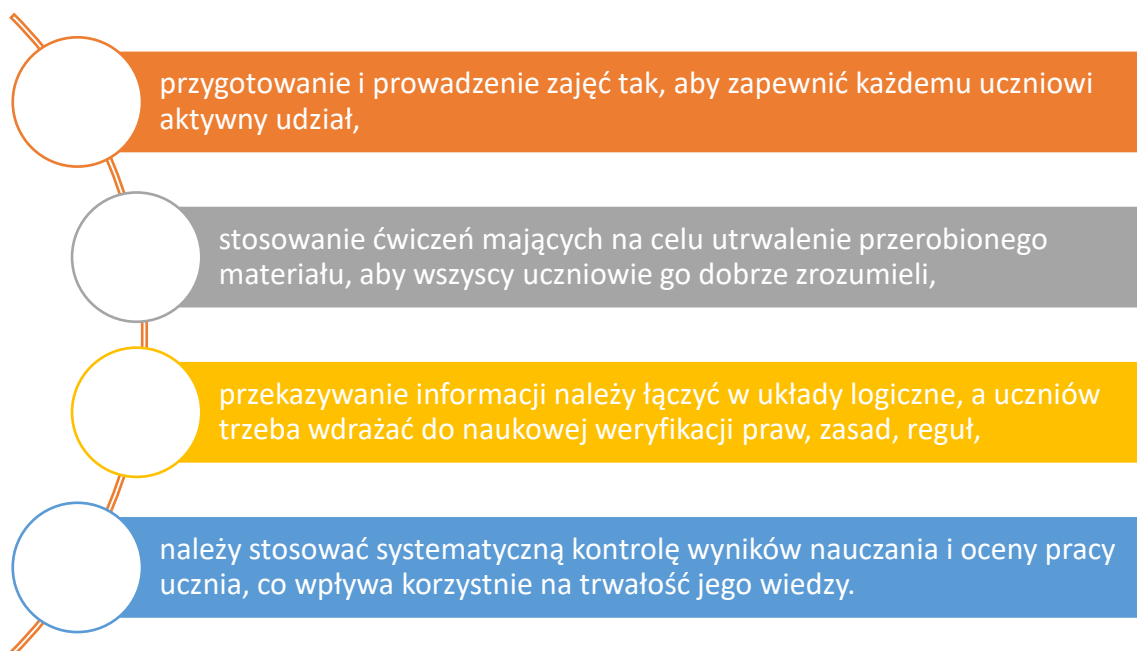
Projekt pn.
„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego
w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

Uogólniając zasada ta polega na organizowaniu i realizowaniu procesu kształcenia, w którym nauczyciel systematycznie uświadamia uczniom cele kształcenia, odpowiednio motywuje uczniów do osiągnięcia pozytywnych wyników uczenia się.

9. Zasada trwałości wiedzy, umiejętności i nawyków:

Zasada ta wskazuje na potrzebę takiego organizowania przez nauczyciela procesu nauczania, jaki umożliwia uczniom gruntowne opanowanie zasadniczego materiału, tak że będą oni w stanie zawsze odtworzyć go z pamięci i posługiwać się nim zarówno dla celów szkolnych, jak i pozaszkolnych. W dążeniu do trwałości wiedzy i umiejętności proces nauczania – uczenia się powinien przebiegać zgodnie z jego prawidłowościami, przy respektowaniu wszystkich zasad kształcenia.

Do najważniejszych reguł odnoszących się do realizacji zasady trwałości należy zaliczyć:

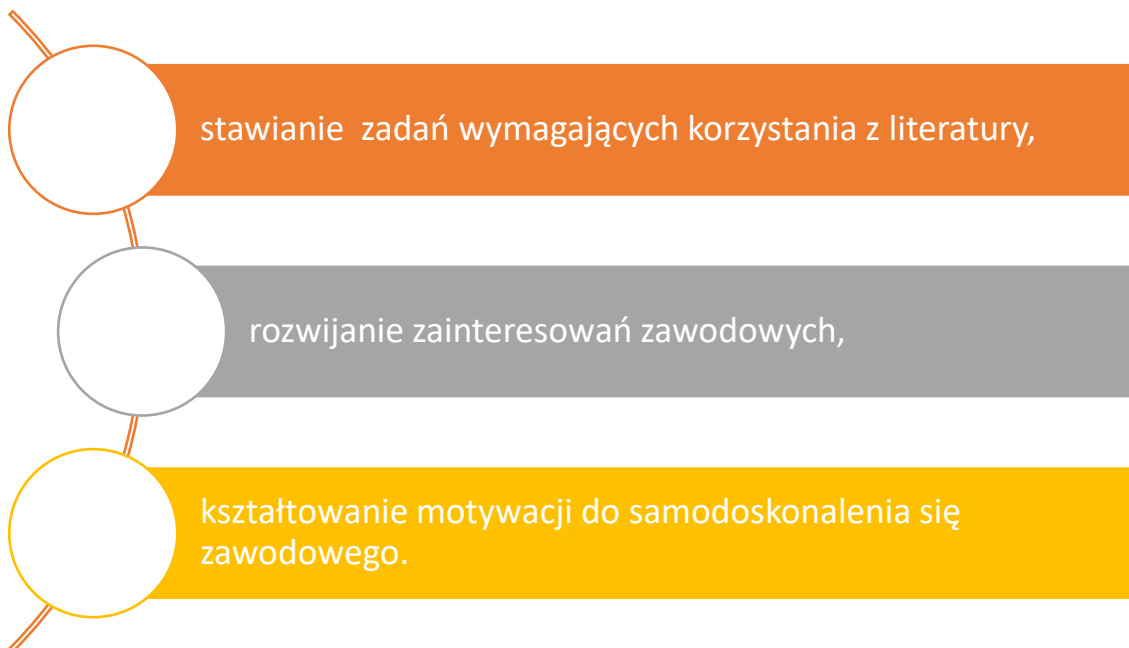

Utrwalanie wiadomości i umiejętności poprzez powtarzanie nie zapewnia na ogół tak trwałych wiadomości, jak rozwiązywanie dostępnych uczniom problemów. Uczniowie po sformułowaniu problemu poszukują pomysłów jego rozwiązania, uzasadniają je w świetle posiadanej wiedzy. Odwołanie się do nabytej wiedzy wpływa korzystnie na jej trwałość. Trwałość wiadomości i umiejętności zapewnia operowanie nimi w działaniu praktycznym.

10. Zasada wdrażania do kształcenia ustawicznego:

Kształcenie ustawiczne jest i będzie realizowane instytucjonalnie oraz na drodze samokształcenia. Zasada ta wskazuje na potrzebę ciągłej aktualizacji zdobytej wiedzy i umiejętności oraz podążanie za rozwojem nauki, techniki i systematyczne podnoszenie kwalifikacji. W procesie kształcenia należy rozbudzać potrzebę dalszego uczenia, rozwijać zainteresowania, wyrabiać umiejętności i nawyki samokształceniowe. Zasada ta przejawia wartości i intencje wszystkich zasad nauczania, ponieważ charakteryzuje ona kształt i kierunek współczesnego procesu kształcenia.

Wdrażanie do ustawicznego kształcenia może być realizowane przez:

11. Zasada efektywności:

Zasada ta określa związek między celami a wynikami nauczania. Dotyczy funkcjonowania i optymalizacji wielu czynników biorących udział w procesie dydaktycznym, jak metody pracy nauczyciela i uczniów oraz treść i warunki ich pracy. Poprawiając jakość uczenia się, zwiększa się jego wydajność. Działalność dydaktyczna powinna być postrzegana w kategoriach efektywności. Zasada ta może być realizowana zarówno pod kątem skuteczności, jak i ekonomiczności. Określenie

Projekt pn.

„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15

poziomu efektywności kształcenia w aspekcie skuteczności wymaga precyzyjnego i adekwatnego do potrzeb sformułowania celów kształcenia. Aspekt ekonomiczny odnosi się do kosztów prowadzenia kształcenia. Wzrost kosztów wiąże się ze stosowaniem nowoczesnych technologii i środków dydaktycznych.

Realizacja zasad w procesie kształcenia

Zasady kształcenia odnoszą się do praktyki procesu nauczania, który odbywa się w różnych formach dydaktycznych. Nauczyciel w procesie dydaktycznym powinien uwzględniać założenia, możliwości i potrzeby realizacji wszystkich zasad kształcenia, co uczyni ten proces bardziej efektywnym. Właściwie rozumiany proces kształcenia, zastosowanie nowoczesnych metod i form dydaktycznych, środków technicznych oraz realizowanie zasad dydaktycznych warunkują skuteczność kształcenia. Zasady kształcenia stanowią wytyczne postępowania nauczyciela i mają charakter postulatów. Na ogół są akceptowane teoretycznie, ale nie ma pewności, czy są realizowane w praktyce. W trosce o dobrą jakość procesu kształcenia nauczyciel powinien przestrzegać ogólnych norm postępowania dydaktycznego. Działalność dydaktyczna nauczyciela uwzględniająca ogólne przyjęte prawidłowości spowodują, że proces nauczania będzie skuteczny.

Piśmiennictwo:

Dawidziuk S.: Zarys dydaktyki ogólnej z elementami metodyki szkoły wyższej. Oficyna Wydawnicza WSM. Warszawa 2008.

Bereźnicki F.: Dydaktyka kształcenia ogólnego. Oficyna Wydawnicza „Impuls”. Kraków 2001.

Żegnałek K.: Dydaktyka ogólna. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP. Warszawa 2005

Projekt pn.

*„Centrum Innowacyjnej Edukacji Medycznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego
w Szczecinie” POWR.05.03.00-00-0007/15*

